

บทที่ 2

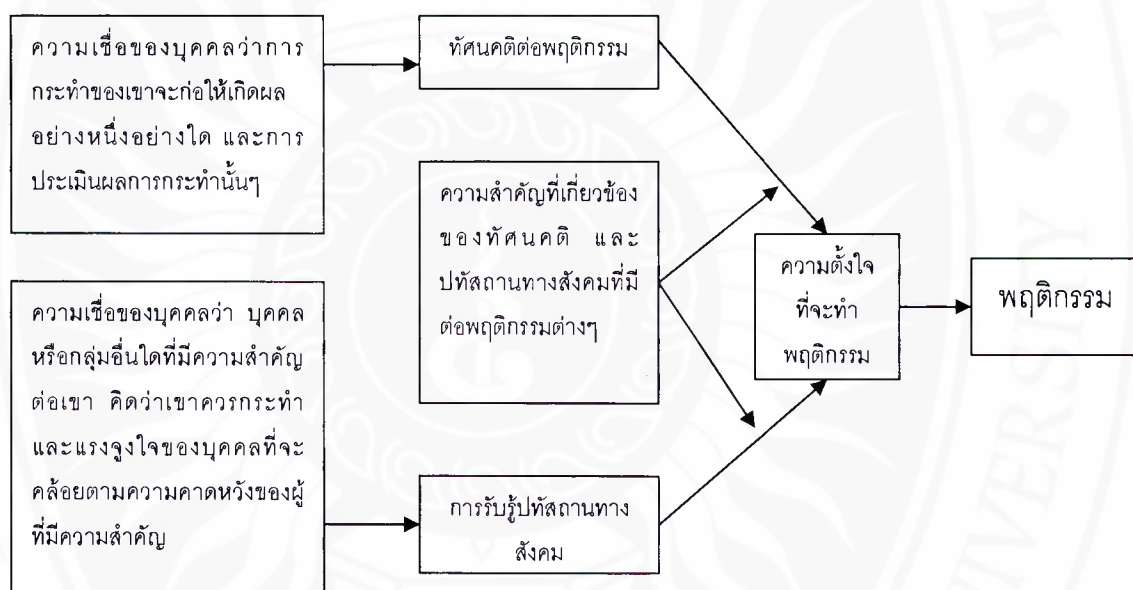
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง "ปัจจัยด้านครอบครัว และจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจิตสาธารณะของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช" เรื่องนี้ ใช้แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล
2. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม
3. แนวคิด เกี่ยวกับจิตสาธารณะ
 - 3.1 ความหมายของจิตสาธารณะ
 - 3.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ
 - 3.3 ลักษณะของนักศึกษาผู้มีจิตสำนึก
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนใช้เหตุผล
5. การเห็นแบบอย่างจากบิดามารดา
6. สุขภาพจิตดี
7. ทศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม
8. บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล

ความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการกระทำพฤติกรรม ดังที่กล่าวไว้ในทฤษฎีของ Ajzen and Fishbien (1980 : 5-11) เนื่องจาก พฤติกรรมของบุคคล อยู่ภายใต้การควบคุมของจิตหรือเจตนาของบุคคลนั้นโดยการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดหรือมีอิทธิพลต่อเขา ผ่านการรับรู้ทัศนคติทางสังคม และความเชื่อของผลที่เกิดจากการกระทำของเขาว่าควรกระทำหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นดีหรือเสีย ซึ่งเป็น การประเมินค่าของสิ่งนั้นๆ ที่เขาได้พบเห็น ทำให้เกิดทัศนคติต่อพฤติกรรมที่เขาเกี่ยวข้องด้วย จาก การรับรู้และประเมินพฤติกรรมผ่านสิ่งแวดล้อมของบุคคล ทำให้ความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรม เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่างๆที่มีต่อพฤติกรรมแตกต่างกัน

ภาพที่ 2.1 : แสดงโครงสร้างของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล และองค์ประกอบที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคล

แหล่งที่มา : Ajzen and Fishbien (1980 : 8)

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลจะเกิดจากการที่เขาได้รับบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางที่สมาชิกกลุ่มหรือสังคมนั้นพึงปฏิบัติ จากผู้ที่มีความสำคัญต่อเขาแสดงให้เห็นเขาได้รับรู้ หรือเชื่อว่าเขาควรกระทำหรือไม่ควรกระทำพฤติกรรมนั้นๆ หากบุคคลรับรู้ว่าเขาควรกระทำพฤติกรรมนั้นมากเท่าใด เขาก็มีแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นมากด้วย

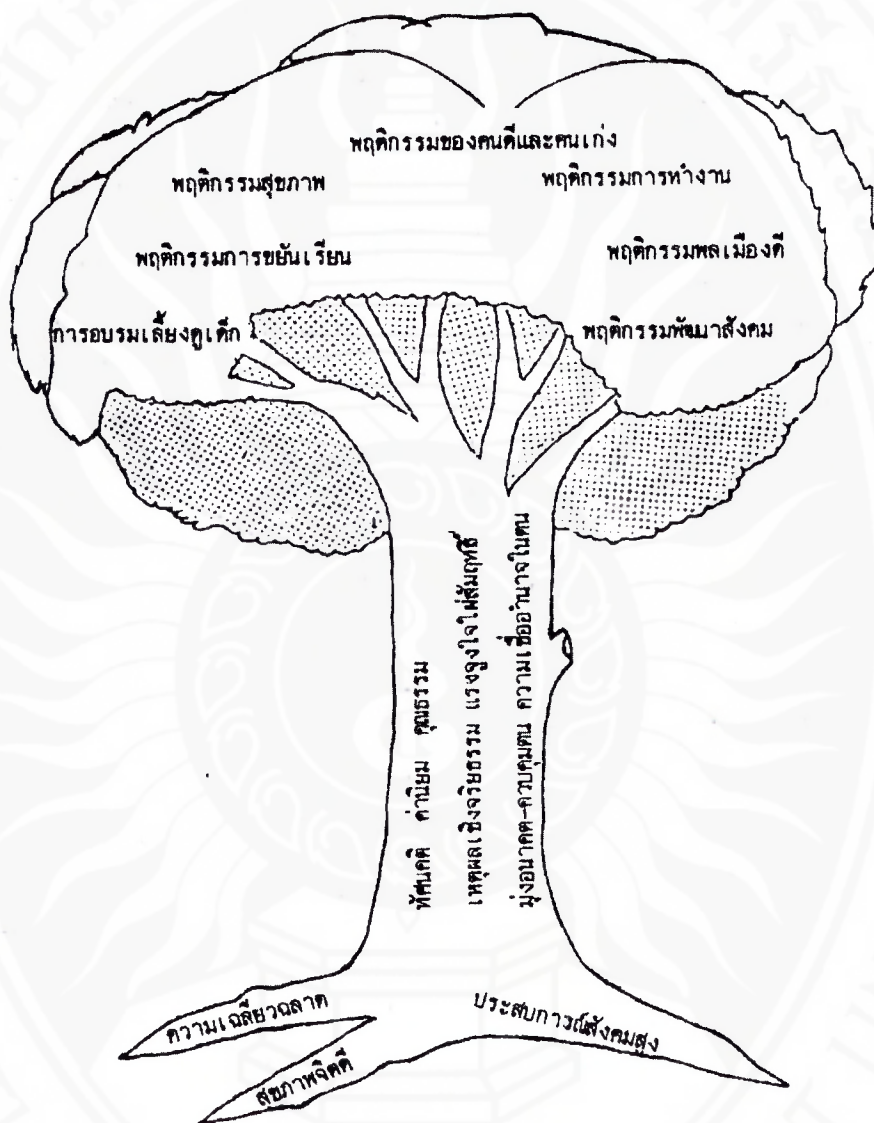
ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ปัจจัยด้านจิตลักษณะที่ส่งผลต่อการเกิดจิตสาธารณะในงานวิจัยเรื่องนี้ นำมาจากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543)

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ ส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นราก ในส่วนแรกเป็นดอกและผลของต้นไม้แสดงถึงพฤติกรรมการทำความดี ละเว้นความชั่ว พฤติกรรมของคนดีและคนเก่งนี้ มีสาเหตุอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนของลำต้น อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ 1) ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรม ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นหรือสถานการณ์นั้น 2) เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นเจตนาการกระทำเพื่อส่วนรวม และหลักสากลมากกว่าการเห็นแก่ส่วนตัว 3) ลักษณะมุ่งอนาคต สามารถคาดการณ์ไกลว่าอะไรจะเกิดกับตนในอนาคตและสามารถควบคุมตนให้รอดได้รอดได้อย่างเหมาะสมและกระทำการที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ตนในวันข้างหน้า 4) ความเชื่ออำนาจในตน คือ เชื่อว่าทำดีได้ดี และการกระทำที่เหมาะสมของตนที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อตนและการกระทำที่ไม่เหมาะสมจะก่อให้เกิดผลเสียต่อตนได้ 5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หรือการมีความมุ่งมั่นะบากบัน ฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งเป้าหมายย่อยและเป้าหมายใหญ่ กลุ่มที่สอง คือ ส่วนที่เป็นรากของต้นไม้ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ประการที่เป็นพื้นฐานของบุคคล คือ 1) สถิติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาด การรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องแม่นยำ เหมาะสมกับอายุ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางการคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้ 2) การมีประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การเข้าใจมนุษย์และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา 3) สุขภาพจิต คือ การมีความวิตกกังวลแต่น้อยหรืออยู่ในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

จิตลักษณะ 3 ประการหลังนี้ เป็นสาเหตุที่สำคัญของการเกิดและพัฒนาจิตลักษณะทางจิตใจ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ และพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งเป็นผลไม่บนต้น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมจึงเป็นทฤษฎีที่กำหนดจิตลักษณะ 8 ประการ ที่จำเป็นต่อการเกิดและคงอยู่ของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาต่างๆของคนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน , 2543 : 161-162) ฉะนั้น การใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมประกอบการวิจัยจะทำให้ทราบว่าจะสมควรพัฒนาจิตลักษณะใดบ้างที่ยังขาดไปในคนที่ได้รับการพัฒนานั้นๆ โดยการใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นตัวตั้ง เอาลักษณะทางจิตใจของผู้ที่จะรับการพัฒนาซึ่งมีอยู่เดิมเป็นตัววัด ก็จะได้จิตลักษณะที่ยังขาดไปในผู้ที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะที่ขาดไปนี้เท่านั้นที่ควรที่จะพัฒนาต่อไป ไม่ควรไปพัฒนาจิตลักษณะเดิมที่เหมาะสมแล้วซ้ำอีก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน , 2543 : 58)

ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้กำหนดจิตลักษณะที่ควรศึกษาส่วนใหญ่ตามแนวทางของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม อันได้แก่ สุขภาพจิตดี และทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งจะได้กล่าวถึงความหมายต่อไปตามลำดับ

ภาพที่ 2.2 : ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม

แหล่งที่มา : ดวงเดือน พันธุนาวิน (2543 : 7)

แนวคิด เกี่ยวกับจิตสาธารณะ

ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า "จิตสาธารณะ" (Public Mind) เป็นศัพท์ที่กำลังได้รับความสนใจจากแวดวงนักวิชาการด้านการพัฒนาอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจมีการใช้เป็นคำอื่น ๆ ที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาก เช่น "จิตอาสา" "จิตสำนึกสาธารณะ" "จิตสำนึกเพื่อสังคม" ฯลฯ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549:41) อธิบายว่า จิตสำนึกสาธารณะ เกี่ยวข้องกับการรู้จักถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ การให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือสิ่งสาธารณะซึ่งในสังคมจะต้องมี เช่น สวนสาธารณะ ทางหลวง อาคาร โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนรวม เป็นของใช้ร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกันทั้งสังคม

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของ จิตสาธารณะ ว่า การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ความหมายเบื้องต้นสอดคล้องกับนิยามของราชบัณฑิตยสถาน (2522) ซึ่งให้ความหมายว่า การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

จิตสาธารณะ จึงเปรียบได้กับความรู้สึกนึกคิด ถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกัน การใช้สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแล รวมทั้งการบำรุงรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยไม่ทิ้งขยะลงที่พื้นทั่วไป ต้องทิ้งขยะในที่จัดไว้ให้ ไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟฟ้าที่ให้แสงสว่างตามถนนหนทาง การใช้น้ำธรรมชาติและน้ำประปาอย่างประหยัดร่วมกัน การใช้กระแสไฟฟ้าสาธารณะให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตลอดจนช่วยเหลือดูแลผู้ตกทุกข์ได้ยาก อันเป็นการให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสตามสมควร แต่ต้องไม่ทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน และการช่วยเหลือต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมืองอันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม (สมโชค เจริญการ, 2553)

จิตสาธารณะในการใช้ชีวิตประจำวันมีมากมาย ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างแก่นักศึกษา โดยเฉพาะคนในมหาวิทยาลัยทุกคน ทุกภาคส่วน ที่ต้องแสดงเกียรติ เป็นแบบอย่างแก่สังคมให้สมเป็นสถาบันอุดมศึกษา (วัลลภ สันติประชา, 2554) เช่น เรื่องขับรถเปิดไฟสูงและไฟตัด

หมอก ซึ่งไฟดังกล่าวให้ใช้สำหรับ ขับรถในสภาพที่มีมืดมาก ๆ หรือมีฝนตกหนัก มีหมอกจัด ทำให้ แสงปกติมองเห็นกันได้ยาก อันจะนำไปเกิดอุบัติเหตุ จึงมีคำแนะนำ อย่าเปิดไฟสูงในขณะที่มีรถ สวน และไฟตัดหมอกในสภาพแวดล้อมปกติ เพราะแสงไฟดังกล่าวจะส่องเข้าไปยังผู้ขับรถที่สวน มา ทำให้มองเห็นทางไม่ชัดเจน และแจ้งเจ้าหน้าที่ไปสู่การเกิดอุบัติเหตุ ดังนั้น การปฏิบัติตาม คำแนะนำจึงถือว่า มีจิตสาธารณะ

การสวมหมวกกันน็อคในการขับขี่จักรยานยนต์ กลับเป็นแค่หมวกกันยาม ความหมายของหมวกดังกล่าวใช้เพื่อป้องกันศีรษะเมื่อเกิดอุบัติเหตุ บางคนอาจคิดว่า เป็นเรื่อง ส่วนตัว คนอื่นจะมาเดือดร้อนทำไม แต่เมื่อมองความเป็นจริง จะเห็นความเดือดร้อนมากมายเมื่อ เกิดอุบัติเหตุ (1) ผู้พบเห็น/ตำรวจ ต้องช่วยกันนำตัวส่งโรงพยาบาล ถึงโรงพยาบาลทั้งหมดทั้ง พยาบาลต้องเร่งช่วยเหลือดูแลกันวุ่นวาย แทนที่จะไปรักษาความเจ็บป่วยที่จำเป็น หรือป้องกัน ไม่ได้ (2) ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงก็เดือดร้อน ต้องมาช่วยดูแล และหากเจ็บป่วยพิการก็ เดือดร้อนทั้งครอบครัวและสังคม จึงเห็นว่าไม่ใช่เรื่องส่วนตัว เพราะมีผู้เดือดร้อนมากมายหลายคน ก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ จิตสาธารณะ

การประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับหน้าที่ รวมถึงการแต่งกาย สิ่งเหล่านี้ก็ ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว เพราะจะมองถึง คณะ หน่วยงาน กลุ่มอาชีพว่าเป็นอย่างไรในภาพรวม เพราะจะ มองว่า นักศึกษาคณะนั้นแต่งกายไม่เหมาะสม อาจารย์ภาควิชานี้ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับการ เป็นอาจารย์ รวมถึงข้าราชการ/บุคลากรมหาวิทยาลัยมีกิริยาไม่เหมาะสม ดังนั้น ความรับผิดชอบ ต่อหมู่คณะ จึงถือเป็นจิตสาธารณะ

ดังนั้น จิตสาธารณะ หรือจิตสำนึกสาธารณะ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น อันจะเป็น ประโยชน์ ในทุกระดับของสังคม ถ้าหากได้มีการพัฒนาให้เกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่บุคคลใน ระดับครอบครัว ทั่วโลก ย่อมส่งผลดีในระดับที่สูงขึ้นเป็นลำดับ และที่สำคัญที่สุดการสร้างและ ปลูกฝังจิตสำนึก ที่ดีนั้น ต้องสร้างกับ เด็กและเยาวชน เพราะเด็กสามารถรับรู้ในสิ่งที่ดีงามจากพ่อ แม่ที่บ้าน รับรู้จากผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์องค์เจ้า ดูแลลูกหลานในระดับชุมชนและ สังคม และสถาบันการศึกษาที่นอกจากจะอบรมสั่งสอนทั้งด้านวิชาการ ยังจะต้อง อบรมคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการเสียสละ การให้ มากกว่า การรับ อย่างเดียวจะทำให้ เด็กและเยาวชน พัฒนาจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เตรียมเข้าสู่การ พัฒนา จิตใจตนเองสู่จิตสำนึกสาธารณะต่อไปในอนาคต

จากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่ เป็นส่วนรวม การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน การคำนึงถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมการตระหนัก ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่น การรับผิดชอบต่อตนเองเพื่อมิให้

เกิดผลกระทบและความเสียหายต่อส่วนรวม รวมถึงการกระทำที่มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม เพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

ความสำคัญของจิตสาธารณะ

เด็กและเยาวชนที่มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น จะเป็นการช่วยเหลือและไม่สร้างความเดือดร้อน ความเสียหายกับผู้อื่นหรือสังคมในลักษณะต่างๆ (สมโชค เจริญการ, 2553) ดังนี้

1. รับผิดชอบต่อครอบครัว โดยเชื่อฟังพ่อแม่ การช่วยเหลืองานบ้าน ร่วมกับพ่อแม่พี่น้องรวมทั้งญาติฯ ไม่ทำให้พ่อแม่ต้องได้รับความเดือดร้อนและเสียใจ
2. รับผิดชอบต่อตนเอง โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ไม่ทำร้ายตัวเอง ไม่เสพยาเสพติด ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ อันเป็นเหตุให้เสียสุขภาพ มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน การดูแลรักษาความสะอาด การทิ้งเศษขยะลงถังที่จัดเตรียมไว้ ไม่ขีดเขียนข้อความใดๆ ที่โต๊ะเก้าอี้ และผนังของอาคาร ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน มีความรับผิดชอบต่อครู เช่น ตั้งใจเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู
3. รับผิดชอบต่อบุคคลอื่น เช่น การให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ไม่เอาัดเอาเปรียบบุคคลอื่น เคารพสิทธิและให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันจะเป็นการสร้างความรักและความสุขกับสังคมส่วนรวม
4. รับผิดชอบต่อสังคมและสาธารณะ เช่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านเมือง ปฏิบัติตามกฎหมาย รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือกับชุมชนและสังคม
5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางด้านการเมือง การมีความกระตือรือร้น ในสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ ตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย การทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางด้านการเมือง การทำหน้าที่ในการเลือกตั้งผู้แทนทุกระดับของหน่วยงานและองค์กร ประกอบกับต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อให้เกิด ความโปร่งใส ตรวจสอบความยุติธรรม ในการสรรหาคนดีเข้าสู่ระบบการปกครองประชาธิปไตย สร้างความเป็นธรรมให้บังเกิดขึ้นในสังคมและประเทศชาติ ด้วยจิตสำนึกสาธารณะ

ลักษณะของนักศึกษาผู้มีจิตสำนึก

จากการศึกษาของ จิรวัดน์ วีรังกร (2549:26-32) ได้เสนอ ลักษณะร่วมลักษณะของนักศึกษาผู้มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ดังนี้

1. การมีทัศนคติที่รับรู้ว่าคุณค่าเพียงพอ และรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องกระทำ หรือดเว้นการกระทำ คิดเห็นได้ด้วยตนเองว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ หรือไม่สำเร็จของส่วนรวม

2. การมีความยินดีที่ได้ทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เชื่อมั่นว่าตนทำได้ ไม่เห็นว่าเป็นภาระของตนเองที่มากเกินไป

3. เป็นผู้เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนทำ ทำอย่างมีความสุข ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย และไม่คิดหวังสิ่งตอบแทนใดๆในสิ่งที่ตนได้ทำ

4. รู้สึกทนไม่ได้ที่ตนเองมองข้ามผ่านไปโดยไม่ให้ความร่วมมือ

5. เป็นผู้ที่มีมองประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ดังนั้น เยาวชนที่มีจิตสาธารณะต้องเกิดจากการรับรู้ถึงคุณค่าในตัวเอง ไม่เห็นแก่ตัว ไม่นิ่งดูตาย และเล็งเห็นว่าตนเองสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมได้

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผล

การอบรมเลี้ยงดู หมายความว่า การที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางด้านคำพูดและการกระทำซึ่งเป็นการสื่อความหมายต่อเด็กทั้งทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ของผู้กระทำ ตลอดจนเป็นทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถจะให้รางวัลและลงโทษเด็กได้ นอกจากนั้นยังเป็นโอกาสให้เด็กได้ดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูตนด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ , 2528 : 3)

ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ใกล้ชิด และปลูกฝังให้เด็กรู้จักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสิ่งแวดล้อม โดยการถ่ายทอดความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ลักษณะนิสัยในด้านต่างๆ ซึ่งแต่ละครอบครัวก็จะมีวิธีการที่แตกต่างกันไป การอบรมเลี้ยงดู 5 มิติ ที่พบในการประมวลผลการวิจัยในประเทศไทยว่าเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางจิตใจและพฤติกรรมของเยาวชนไทย ได้แก่

ประเภทที่ 1 การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตร ด้วยการแสดงความรัก เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขของบุตร มีความใกล้ชิดบุตรด้วยการทำกิจกรรมร่วมกับบุตร นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือ และให้ความสำคัญแก่บุตรด้วย จากผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การถูกอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากนั้นจะพบได้มากในบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง บุคคลที่มีสุขภาพจิตดี มุ่งอนาคตสูง และไม่ทำผิดกฎระเบียบหรือกฎหมายของบ้านเมือง ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก จึงเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับเยาวชนทุกเพศทุกวัย

ประเภทที่ 2 การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตร ในขณะที่มีการส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำของบุตร และให้รางวัลหรือลงโทษอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตร มากกว่าที่จะปฏิบัติตามอารมณ์ของตนเอง การกระทำของบิดามารดาจะเป็นเครื่องช่วยให้บุตรได้เรียนรู้และรับทราบถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลเป็นสิ่งที่นักวิชาการพบว่า มีความสำคัญต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็กมาก โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจริยธรรม สุขภาพจิต ลักษณะมุ่งอนาคต และลักษณะอื่นๆของเยาวชน โดยจะพบความสำคัญในวัยรุ่นเป็นต้นไป

ประเภทที่ 3 การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การลงโทษเมื่อบุตรทำพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ด้วยการใช้คำพูด สายตา การงดกิจกรรมบางอย่าง แทนการทำร้ายร่างกาย การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เหมาะสมกับเด็กอายุมากกว่า 7 ปีขึ้นไป และพบมากในวัยรุ่นที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง แต่อิทธิพลของการลงโทษทางจิตจะเด่นชัดเมื่อใช้ควบคู่กับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน

ประเภทที่ 4 การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตามแล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราอย่างใกล้ชิด ถ้าอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักคิดและตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะอะไรควรหรือไม่ควรทำ และเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้งโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวมากนัก การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยเหมาะสมในวัยรุ่นเป็นต้นไปและเหมาะสมกับเด็กชาย

ประเภทที่ 5 การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและฝึกฝนจากบิดามารดา การ

อบรมเลี้ยงดูแบบนี้เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง และใช้กับเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ , 2528 : 4-14)

จากการวิจัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เรื่องการอบรมเลี้ยงดู พบว่าบางมิติมีความเกี่ยวข้องกับมิติอื่นๆ เท่าที่พบมีลักษณะความเกี่ยวข้องเป็น 2 แบบ คือ 1) แบบเกี่ยวเนื่อง หมายความว่า ถ้าครอบครัวใดมีการอบรมเลี้ยงดูแบบหนึ่งปริมาณสูงเท่าใด มักจะมีการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่นในปริมาณสูงยิ่งขึ้น เช่น การที่เด็กรายงานว่าตนถูกอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก ก็จะรายงานว่าตนถูกอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก และในขณะเดียวกัน ก็ถูกหลงโศกทางจิตมากกว่าทางกาย 2) แบบปฏิสัมพันธ์ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนเป็นมิติที่มีความสำคัญเป็นพื้นฐาน ครอบครัวใดบิดามารดารักสนับสนุนเด็กมาก จะอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมในมิติอื่นๆด้วย แต่ถ้าครอบครัวที่ปราศจากความรักและยอมรับสนับสนุนกันแล้วการอบรมเลี้ยงดูในมิติอื่นๆแม้จะเหมาะสมก็มักจะไม่ใช่ผลดีต่อเด็กเท่าที่ควร (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ , 2528 : 15-18)

วิธีการอบรมเลี้ยงดูสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาจิตใจหลายด้านของเยาวชนไทย เช่น งานวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจักษ์ (2524 : 7, 82) เรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย ได้ศึกษานักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลและนิติตอายุระหว่าง 11-25 ปี จำนวน 1,400 คน พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบใช้เหตุผลมาก มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงของผู้ถูกศึกษาทุกระดับอายุ ถ้าผู้ตอบได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบ รักสนับสนุนมาก ใช้เหตุผลมาก โศกทางจิตมากกว่าทางกาย สัมพันธ์กับการมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงอย่างเห็นได้ชัด

การเห็นแบบอย่างจากบิดามารดา

ในปัจจุบันมีผู้กล่าวกันอย่างมากมายว่าการแก้ปัญหาเรื่องการขาดความรับผิดชอบนั้น ผู้ใหญ่ต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีเสียก่อน เพราะเด็กจะรับปรัชญาความคิดโดยสังเกตจากพฤติกรรมซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับการเลียนแบบมากกว่าการได้รับคำสอน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ , 2540 : 140) โดยเฉพาะบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีโอกาสเป็นแบบอย่างแก่เด็กตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิต เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก การพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มทำให้เด็กเกิดการเลียนแบบให้มีความคล้ายคลึงกัน ดังนั้น การเห็นแบบอย่างจากคนรอบข้างจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และทฤษฎีที่สามารถอธิบายพฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการเลียนแบบได้ดี คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม(Social Learning Theory) จากตัวแบบ (Modeling) ของ Bandura (1986) ซึ่งอธิบายพฤติกรรมของ

บุคคลว่าเกิดจากการเลียนแบบจากตัวแบบ ประกอบด้วย 4 กระบวนการ ได้แก่ การเอาใจใส่ การเก็บจำ การแสดงออก และการจูงใจ ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Modeling Social Learning Theory) กล่าวว่า ตัวแบบที่ใกล้ชิดมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะกระบวนการแรกในการเรียนรู้คือ ความสนใจหรือการเอาใจใส่ (Attention Processes) เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแบบและผู้เลียนแบบอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้เลียนแบบจะไม่สามารถเรียนรู้ได้มากนัก ถ้าหากว่าเขาไม่มีความสนใจในตัวแบบ นอกจากนี้การแสดงออกของตัวแบบที่อยู่ใกล้ชิด จะแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งหนึ่งให้ผู้เรียนรู้หรือเด็กให้เห็นบ่อยครั้งกว่าผู้อื่น เช่น ผู้ปกครองแสดงความรับผิดชอบต่องานทุกครั้งที่ได้รับมอบหมาย เด็กก็จะรับรู้ถึงพฤติกรรมนั้น แต่ถ้าผู้ปกครองแสดงความรับผิดชอบบ้าง ไม่รับผิดชอบบ้าง เช่น ให้สัญญากับเด็กแล้วทำบ้าง ไม่ทำบ้าง เด็กก็จะรับรู้ถึงพฤติกรรมนี้เช่นกัน และจะส่งผลถึงกระบวนการต่อมา คือ กระบวนการเก็บจำ (Retention Processes) พฤติกรรมความรับผิดชอบของผู้ปกครองไว้โดยการทบทวนพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบที่ผู้ปกครองสัญญากับเด็กทุกครั้งผ่านกระบวนการรับรู้ และเมื่อมีลักษณะเหตุการณ์เดียวกันเกิดขึ้นกับเด็ก เช่น ผู้ปกครองให้เด็กสัญญางานบางอย่างกับตน เด็กก็จะใช้ข้อมูลย้อนกลับโดยการเทียบเคียงกับตัวแบบในกระบวนการแสดงออก (Production Processes) เป็นพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสัญญาตามที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมนั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับกระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ที่เกี่ยวกับสิ่งกระตุ้นจากภายนอกด้วย เช่น การได้รับคำชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมรับผิดชอบต่อภาระกระทำตามสัญญา ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่า เขามีคุณค่า มีความภูมิใจ ในที่สุดก็จะทำให้รู้สึกชอบ พอใจ พร้อมทั้งจะแสดงพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสัญญา หรือพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสิ่งอื่นๆ ที่แสดงออกซ้ำๆ กันของเด็กก็จะกลายเป็นนิสัยของเด็กต่อไป (Bandura, 1986 : 51-69)

สุขภาพจิตดี

สุขภาพจิต เป็นลักษณะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งลักษณะหนึ่งของมนุษย์ นักจิตวิทยาหลายแขนงพบว่า สุขภาพจิตเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะอื่นๆ และพฤติกรรมหลายประเภทของมนุษย์ โดยเฉพาะไอเซนค (Eysenck, 1970 : 60 อ้างในดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจัน, 2524 : 1) นักจิตวิทยาคนสำคัญชาวอังกฤษในปัจจุบันเชื่อว่า ส่วนหนึ่งของสุขภาพจิตที่วัดได้เป็นลักษณะอาการทางประสาท ร่วมกับความเฉลียวฉลาดและความชอบเข้าสังคมจะช่วยให้

เข้าใจบุคคลนั้นได้อย่างลึกซึ้ง และอาจใช้ทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆของบุคคลนั้นได้อย่างแม่นยำ

สุขภาพจิตดี หมายถึง การมีความวิตกกังวลน้อยหรือในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ (ดวงเดือน พันธมนาวิน, งามตา วณิชทานนท์ และคณะ, 2536 : 38) สุขภาพจิต เป็นจิตลักษณะพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นสาเหตุในการพัฒนาลักษณะทางจิตอีก 5 ประการของคนดี และคนเก่ง สุขภาพจิตที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นแก่การรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้องแม่นยำ และเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมได้มาก แม้บุคคลมีสติปัญญา และประสบการณ์ทางสังคมมากแต่ถ้าสุขภาพจิตไม่ดีก็จะไม่สามารถได้รับประโยชน์จากประสบการณ์นั้นได้อย่างเต็มที่ (ดวงเดือน พันธมนาวิน , 2543 : 90) ในความหมายสุขภาพจิตของมนุษย์ (Jahoda , 1970 อ้างใน ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันก , 2524 : 3-4) ได้รวบรวมเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาสุขภาพจิตของบุคคลที่ใช้แพร่หลายในวิชาจิตวิทยา 6 ประเภท คือ ทศนคติต่อตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง ความสามารถควบคุมสภาพแวดล้อม ความเจริญเติบโต พัฒนาการและความเป็นจริงแห่งตน การรับรู้ความเป็นจริงและบูรณาการของบุคลิกภาพ เกณฑ์การพิจารณาทั้ง 6 ประเภทนี้แสดงถึงลักษณะสุขภาพจิตที่ดีของบุคคล

เนื่องจากสุขภาพจิตที่ดีหรือสุขภาพจิตที่สมบูรณ์นั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้บุคคลได้พัฒนาความต้องการไปถึงขั้นสูง อันจะทำให้บุคคลนั้นได้แสดงความรู้ความสามารถเฉพาะตัวได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้บุคคลประเภทนี้เป็นผู้ที่พร้อมจะพัฒนาตนเอง (ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันก , 2524 : 1-2) ดังนั้นในการพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีความตั้งใจจนเกิดเป็นพฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคมนั้น จึงมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชนด้วย ด้วยเหตุนี้จึงได้มีผู้ศึกษาสุขภาพจิตกับจิตลักษณะ และพฤติกรรมต่างๆ

ทศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

ความหมายของทศนคติ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆกัน เช่น Allport (1935: 798-844) ได้ให้ความหมายของทศนคติว่า เป็นภาวะทางจิตซึ่งทำให้บุคคลพร้อมที่จะโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมเสมอ ลักษณะนี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดทิศทางที่แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งของและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

นักจิตวิทยาสังคมชาวไทยได้กล่าวถึงความหมายของทศนคติไว้ เช่น พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ (2528 : 81) กล่าวว่า ทศนคติ หมายถึง ความเชื่อและความรู้สึกเชิงประเมินค่าของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งผ่านเข้ามาในประสบการณ์ของบุคคล ความรู้สึกเชิงประเมินค่านี้เป็นได้

จากทางบวกถึงลบ ทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงออกตอบโต้ต่อสิ่งต่างๆ ส่วนงามตา วนิทานนท์ (2535: 218) กล่าวว่า ทักษะคิดต่อสิ่งต่างๆนั้นเปรียบเสมือนสาเหตุภายในตัวบุคคล ซึ่งมีกำลังผลักดันให้เขากระทำพฤติกรรมไปได้ต่างๆกัน

สำหรับ ดวงเดือน พันธุนาวิน (2530 : 65) ได้ให้ความหมายของทักษะคิดที่ว่า หมายถึง จิตลักษณะประเภทหนึ่งของบุคคล เกิดจากความรู้เชิงประเมินค่าของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งนั้น คือ ความรู้ว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์หรือมีโทษมากน้อยเพียงใด เมื่อเกิดความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจสิ่งหนึ่ง บุคคลนั้นจะมีความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้น ฉะนั้น บุคคลจึงสามารถมีทักษะคิดต่อสิ่งต่างๆมากมาย แม้แต่ทักษะคิดต่อตนเอง หรือทักษะคิดต่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ทักษะคิดตามความหมายนี้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบทางความรู้เชิงประเมินค่า 2) องค์ประกอบทางความรู้สึก และ 3) องค์ประกอบทางด้านความพร้อมกระทำ

แม้ว่ามีผู้กล่าวถึง ความหมายของทักษะคิดไว้หลายแง่มุม แต่อย่างไรก็ตาม การกล่าวถึงความหมายในแง่องค์ประกอบของทักษะคิดที่ครอบคลุมมากที่สุดและเป็นที่ยอมรับกัน ได้แก่ แนวคิดที่เชื่อว่า ทักษะคิดประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ (Eagly & Chaiken , 1993 : 10) คือ 1) องค์ประกอบทางการรู้เชิงประเมินค่า 2) องค์ประกอบทางความรู้สึก และ 3) องค์ประกอบทางความพร้อมที่จะกระทำ

องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบทางการรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรก ก่อนที่บุคคลจะเกิดทักษะคิดต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เขาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นก่อน ถ้าบุคคลไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆเลย เขาก็จะมีทักษะคิดต่อสิ่งนั้นไม่ได้ (พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ, 2528 : 83) และองค์ประกอบนี้จะต้องมีลักษณะที่มีทิศทางประกอบด้วย คือ ทางด้านดีหรือเลว มีประโยชน์หรือโทษ จึงไม่ใช่ข้อเท็จจริงตามปกติเท่านั้น(ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2530 : 66) เนื้อหาสำคัญที่สุดในองค์ประกอบนี้คือ ความเชื่อเชิงประเมินค่าว่าการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมนั้น ดีหรือเลว มีประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร ฉะนั้นการวัดองค์ประกอบแรกของทักษะคิดอย่างถูกต้อง จะต้องวัดความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วย

องค์ประกอบที่ 2 องค์ประกอบทางความรู้สึก (Affective Component) องค์ประกอบทางความรู้สึกนี้ นักจิตวิทยาสังคมบางคนใช้คำว่า องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ (Middlebrook, 1974, Freeman , Carlsmith and Sears 1971 อ้างในพิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ, 2528 : 84) ทักษะคิดมีลักษณะสำคัญ คือ อารมณ์ของบุคคลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางทักษะคิดนั้น เช่นเดียวกับ

องค์ประกอบแรก ความรู้สึกของบุคคลก็จะต้องมีลักษณะที่เป็นทิศทางด้วย ซึ่งหมายถึง ความชอบ ไม่ชอบสิ่งหนึ่ง หรือความพอใจ ไม่พอใจสิ่งหนึ่ง และสอดคล้องกับองค์ประกอบแรกของเขาด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าพฤติกรรมกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมดีมีประโยชน์ บุคคลก็จะชอบและพอใจที่จะได้แสดงพฤติกรรมกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลเชื่อว่า พฤติกรรมกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเลวหรือมีโทษ บุคคลก็จะไม่ชอบและไม่พอใจที่จะแสดง พฤติกรรมนั้น องค์ประกอบนี้มีเนื้อหาที่อาจจะวัดได้ไม่หลากหลายเท่าองค์ประกอบแรก แต่ก็ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทัศนคติ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2530 : 67) ในการวัดทัศนคติ ส่วนมาก ผู้วัดจะวัดความรู้และความรู้สึกของบุคคลไปพร้อมกัน คือ วัดว่าบุคคลมีความรู้ในเรื่อง นั้นในทางดีและไม่ดีมากน้อยเพียงใด และมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นเพียงใด องค์ประกอบ ทางความรู้สึกนี้เป็นปัจจัยที่แยกทัศนคติออกจากความเชื่อ เป็นสิ่งที่แสดงถึงการประเมินค่าวัตถุ ทางทัศนคตินั้น ทัศนคติคือ ความเชื่อถือที่ประกอบด้วยการประเมินค่าและความรู้สึกในเรื่องนั้น (งามตา วรินทร์านนท์, 2535 : 213)

องค์ประกอบที่ 3 องค์ประกอบทางความพร้อมที่จะกระทำ (Behavior Intention Component) เป็นองค์ประกอบที่เกิดหลังองค์ประกอบที่ 1 และ 2 กล่าวคือ เกิดขึ้นภายหลังจากที่ บุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่า ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าดีเลว หรือมีประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร และเกิด ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พพอใจหรือไม่พอใจสิ่งนั้นๆ แล้ว การมุ่งกระทำที่จะเกิดขึ้นมานั้นมักจะ สอดคล้องกับการรับรู้และความรู้สึกต่อสิ่งนั้นๆ เสมอ (Eagly & Chaiken, 1993 : 10) เนื่องจาก ทัศนคติเป็นลักษณะทางจิตใจที่ต้องศึกษาแยกต่างหากจากพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น องค์ประกอบนี้จะเป็นการรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือเป็นการวัดปริมาณของพฤติกรรมโดยตรง ไม่ได้ แต่จะต้องเป็นลักษณะทางจิตใจที่เกี่ยวกับพฤติกรรม มักใช้วัดทัศนคติที่ทำนายพฤติกรรม โดยวัดความพร้อมกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ลักษณะทางจิตใจนี้ คือ เจตนาที่จะกระทำ หรือ ความ มุ่งกระทำ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, 2531 : 67) องค์ประกอบนี้จึงมีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมของบุคคลมากกว่าองค์ประกอบอื่น การสร้างลักษณะความรับผิดชอบเกิดจากการทำให้ เด็กได้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกที่ดี เห็นคุณค่า จนกระทั่งมีความตั้งใจที่จะกระทำ และเกิดการกระทำหรือพฤติกรรมขึ้น (Lickona, 1992 : 68)

ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม หมายถึง ความ เชื่อเชิงประเมินค่าว่าการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมนั้นเป็นเรื่องที่ดี และมีประโยชน์ ชอบและพอใจ ที่จะได้แสดงพฤติกรรมกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และมีความตั้งใจหรือความมุ่งมั่นที่จะกระทำ พฤติกรรมกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมต่อไปในอนาคต

บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่แสดงว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผล มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่น่าปรารถนา เช่น งานวิจัยของลินดา สุวรรณดี (2543 : 156-160) ที่ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลดปริมาณขยะ จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 480 คน พบว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผลมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่ามากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผลน้อย นอกจากนี้ ทูศรี หลีกเพชร (2517 : 95) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู กับความเชื่อมั่นในตนเองและคุณธรรมแห่งพลเมืองดี โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 350 คน พบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตนของเด็กไปในทางที่สังคมยอมรับ กล่าวคือ นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาก เป็นผู้ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมแห่งพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ รู้จักเหตุผลในการกระทำต่างๆ มีการไตร่ตรอง และปฏิบัติตนไปในทางที่สังคมยอมรับ มีอารมณ์คงที่ และมีลักษณะเป็นมิตรกับคนทั่วไป

งานวิจัยของคมนา วัชรานินทร์ (2546 : 71, 90, 106) ที่ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาสาสมัครพัฒนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงจำนวน 180 คน และนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 180 คน รวมทั้งสิ้น 360 คน นักวิจัยพบว่า นักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบใช้เหตุผลมาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมอาสาสมัครพัฒนามากกว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบใช้เหตุผลน้อย

จากการประมวลเอกสารข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผลมากเป็นผู้ที่มีจิตลักษณะที่น่าปรารถนามาก เช่น มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบมาก เป็นต้น มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่ามาก มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตนไปในทางที่สังคมยอมรับมาก เป็นต้น มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะมาก มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมอาสาสมัครพัฒนามากและมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เป็นต้น และมีความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีความพร้อมที่จะลดปริมาณขยะมาก มีความตั้งใจที่จะทำงานอาสาในอนาคตนาน และมีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เป็นต้น จึงทำให้คาดได้ว่าผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผลมาก น่าจะเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะมากกว่าผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผลน้อย

การมีแบบอย่างมีความเกี่ยวข้องกับความตระหนักและพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของบุคคล ในเรื่องต่างๆ งานวิจัยที่สอดคล้องกับหลักการนี้ คือ งานวิจัยของชวนชัย เชื้อสาธุชน (2544 : 106) ที่ศึกษาอาจารย์สถาบันราชภัฏ 24 แห่ง จำนวน 1,440 คน โดยพบว่า การมีแบบอย่างการประหยัดทรัพยากรเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับที่ 2 ของพฤติกรรมประหยัดวัสดุและพลังงานในกลุ่มรวมได้ 44% สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวานันตร์ เปียศิริ (2545 : 57, 136-137, 144-145) เรื่อง ปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้า โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียวไม่น้อยกว่า 1 ปี และโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียว จำนวน 701 คน นักวิจัยพบผลว่า นักเรียนที่เห็นแบบอย่างการประหยัดไฟฟ้าจากครอบครัวมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าอย่างเหมาะสมมากกว่านักเรียนที่เห็นแบบอย่างการประหยัดไฟฟ้าจากครอบครัวน้อย

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนว่าการมีแบบอย่างพฤติกรรม มีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลอย่างเด่นชัด เช่น งานวิจัยของคมนา วัชรธานินทร์ (2546 : 71, 94) ที่ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาสาสมัครพัฒนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 360 คน พบผลว่า นักศึกษาที่มีแบบอย่างการอาสาในปัจจุบันมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมอาสาในปัจจุบันมากกว่า นักศึกษาที่มีแบบอย่างการอาสาในปัจจุบันน้อย

การมีแบบอย่างยังมีความเกี่ยวข้องกับการเกิดทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลด้วย ซึ่งงานวิจัยที่สอดคล้องกับหลักการนี้ คืองานวิจัยของ สุวานันตร์ เปียศิริ (2545 : 57, 78, 163) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้า โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียวไม่น้อยกว่า 1 ปี และโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียว จำนวน 701 คน นักวิจัยพบผลว่า กลุ่มนักเรียนที่เห็นแบบอย่างการประหยัดไฟฟ้าจากครอบครัวมากเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้ามากกว่ากลุ่มนักเรียนที่เห็นแบบอย่างการประหยัดไฟฟ้าจากครอบครัวน้อย

กุหลาบ ไทรโพธิ์ (2546 : 65, 102, 156) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมการรักษาความสะอาด โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครทั้งชายและหญิง จำนวน 587 คน นักวิจัยพบผลว่า นักเรียนที่เห็นแบบอย่างการรักษาความสะอาดจากครอบครัวมากเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดมากกว่านักเรียนที่เห็นแบบอย่างการรักษาความสะอาดจากครอบครัวน้อย

จากการประมวลเอกสารข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีแบบอย่างที่เหมาะสมมากและโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากบิดามารดาเป็นผู้ที่มีความตระหนักมาก มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าอย่างเหมาะสมมาก มีพฤติกรรมอาสาในปัจจุบันมาก และมีพฤติกรรม

รับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เป็นต้น มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดมาก มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติตามระเบียบมาก เป็นต้น และมีความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบในห้องเรียนมาก และความตั้งใจที่จะมีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เป็นต้น ดังนั้น จึงทำให้คาดได้ว่า ผู้ที่เห็นแบบอย่างจากบิดามารดามาก น่าจะเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกมากกว่า ผู้ที่เห็นแบบอย่างจากบิดามารดาน้อย

ลินดา สุวรรณดี (2543 : 46 , 152) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การลดปริมาณขยะของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 480 คน นักวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมลดปริมาณขยะมากกว่านักเรียนที่มีสุขภาพจิตไม่ดี

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนพล จันตะนี (2546 : 33, 50) ที่ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการประหยัดน้ำกิน-น้ำใช้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3 โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร วิทยาเขต ภูมิภาค จำนวน 492 คน พบว่า นักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีมาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรม การประหยัดน้ำกิน-น้ำใช้ มากกว่านักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีน้อย

ส่วนงานวิจัยของสุภาสิณี นุ่มเนียม (2546 : 64-65, 85, 89) ได้ศึกษา ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 576 คน นักวิจัยพบผลว่าในกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนใช้เหตุผลมาก มีแบบอย่างที่เหมาะสมมาก และมีสุขภาพจิตดี มาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มากกว่ากลุ่มนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนใช้เหตุผลน้อย มีแบบอย่างที่เหมาะสมน้อย และมีสุขภาพจิตไม่ดี นอกจากนี้ในเรื่องความพร้อมที่จะกระทำนักวิจัยยังพบอีกว่านักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีมากเป็นผู้ที่มีความตั้งใจที่จะมีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มากกว่านักเรียนที่มีสุขภาพจิตดีน้อย

จากการประมวลเอกสารข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีสุขภาพจิตดีมาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมลดปริมาณขยะมาก มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำกิน-น้ำใช้มาก มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เป็นต้น และมีความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก เช่น มีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบต่อหน้าที่มาก เป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้คาดได้ว่านักศึกษาที่มีสุขภาพจิตดีมาก น่าจะเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกมากกว่านักศึกษาที่มีสุขภาพจิตดีน้อย

สำหรับงานวิจัยที่มีการศึกษาตัวแปรทัศนคติที่ใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้ คือ งานวิจัยของลินดา สุวรรณดี (2543 : 41) ที่ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลดปริมาณขยะของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ ได้ให้ความหมายของทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะว่า หมายถึง การประเมินว่าพฤติกรรมการลดปริมาณขยะ เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ มีความรู้สึกชอบ พอใจต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะ

คมนา วัชรานินทร์ (2546 : 11) ได้ให้ความหมายของทัศนคติต่อพฤติกรรมอาสาพัฒนาใน 2 องค์ประกอบ คือ (1) ทัศนคติด้านความรู้เชิงประเมินค่า ในลักษณะที่ว่า นักศึกษามีความรู้ความเชื่อ ตลอดจนข้อสนเทศทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมอาสาไปในทิศทางที่เห็นดีด้วย มากน้อยเพียงใด และ (2) ทัศนคติด้านความรู้สึกชอบ หรือพอใจในพฤติกรรมอาสา

งานวิจัยของสุทธิดา ทองศฤงคสี (2548 : 12) ได้ให้ความหมายของทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการดูแลญาติผู้สูงอายุ หมายถึง ลักษณะภายในจิตใจของนักเรียนที่แสดงออกใน 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านความรู้เชิงประเมินค่าว่า พฤติกรรมการดูแลญาติผู้สูงอายุเป็นพฤติกรรมที่ดีมีประโยชน์ หรือไม่ดีไม่มีประโยชน์ และ 2) องค์ประกอบด้านความรู้สึกชอบพอใจ หรือไม่ชอบ ไม่พอใจต่อพฤติกรรมการดูแลญาติผู้สูงอายุ

งานวิจัยของกุหลาบ ไทโรโพธิ์ (2546 : 101, 179) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมการรักษาความสะอาด โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครทั้งชายและหญิง จำนวน 587 คน นักวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดมากเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการรักษาความสะอาดส่วนรวมมากกว่านักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดน้อย

สมมุติฐานการวิจัย

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนให้เหตุผล มีความสัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนักศึกษา
2. การเห็นแบบอย่างจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนักศึกษา
3. สุขภาพจิตดี มีความสัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนักศึกษา
4. ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีความสัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนักศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

